

Сергій ІВАНЕНКО

доктор філософії

Національний університет оборони України

(Київ, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6382-040X>Електронна пошта: ivanosergij888@gmail.com**СПЕЦІАЛЬНА ПРОПАГАНДА РОСІЇ
НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ СХОДУ УКРАЇНИ (2014–2018 рр.)**

У статті розглянуто основні особливості організації та змісту антиукраїнської пропаганди на тимчасово окупованих територіях України — т. зв. ДНР/ЛНР. Проаналізовано умови її проведення, зокрема особливості сприйняття місцевою аудиторією її основних наративів. Автор доводить, що російська сторона використовує всі можливості для ефективного впливу на свідомість громадян України з метою подальшої підтримки ними антиукраїнської політики. Зроблено висновок, що Україна має ефективніше організувати контрпропаганду та відповідно формувати інформаційний простір. Доводиться, що ситуація, яка на сьогодні має ознаки критичної, потребує якомога швидшого вирішення, ретельного планування, комплексного підходу, адекватного фінансування, а також — цілковитої синергії різних стратегічно-важливих стейкхолдерів: органів влади; самоврядування; засобів масової інформації; громадських організацій; аналітичних центрів; міжнародних та українських донорських організацій. Автор вважає, що досвід, набутий українськими журналістами з 2014 року, відіграв позитивну роль у створенні переваги над противником в інформаційному просторі.

Ключові слова: гібридна війна, «руський мір», «днр/лнр», пропаганда, друковані видання, ідеологія.

Постановка проблеми. У роботі з населенням окупованих територій російський окупаційний режим важливу роль відводить пропаганді. Російська сторона використовує усі можливості для ефективного впливу на свідомість громадян України, але у першу чергу — на населення окупованих територій Донецької та Луганської областей. На території «ДНР/ЛНР» росіяни досить швидко змогли її налагодити і надати їй активного наступального характеру. Поглиблене та всебічне вивчення її особливостей вкрай необхідно сьогодні, оскільки його результати допоможуть визначити слабкі місця російської пропаганди та ефективно з нею боротися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що дослідники Національного університету оборони України розробили низку наукових праць, присвячених питанням інфраструктури, тактики дій, змістової спрямованості органів інформаційно-психологічної боротьби РФ, розгорнутих із 2014 р. на Сході України (Шевчук, В., Сегеда, С. 2019, с. 31–35; Веденєєв, Д., Семенюк, О., 2022, с. 256; Веденєєв, Д. 2023, с. 88–91; Сегеда, С., Веденєєв, Д. 2023, с. 885–887; Гри-

цюк, В., Лисенко, О. 2023, с. 5–33; Сніцаренко, П., Саричев, Ю. 2018, с. 40–45; Алещенко, В. 2019, с. 162–164).

Вітчизняні дослідники вивчали і такі аспекти проблеми, як сутність сучасного інформаційного протиборства, функції й спрямованість російської підривної пропаганди, її місце у загальній стратегії гібридної війни в Україні (Лисенко, О., Вронська, Т. 2017, с. 8; Горбулін, В., Биченок, М. 2009, с. 136; Маєвський, О. 2018, с. 62; Твердохліб, Ю. 2019, с. 219; Певцов, Г. 2015, с. 28–32; Журженко, Т. 2018).

Мета статті полягає у поглибленому розкритті змісту та технологій спеціальної пропаганди, яку поширювали російські органи інформаційно-психологічних операцій для деструктивного впливу на свідомість населення окупованих регіонів України у 2014–2018 рр.

Викладення основного матеріалу. Сучасні інформаційні технології у поєднанні з секретними розробками військових психологів сформували ефективні інструменти «ментального ураження», здатні спричинити різке загострення міжетнічних, міжконфесійних, соціальних, полі-

тичних суперечностей в одній чи кількох країнах, неконтрольований розвиток конфліктогенних ситуацій, економічної й соціально-політичної дестабілізації. У такий спосіб помітно послаблюється оборонний потенціал об'єкта втручання, чого складно досягти іншими засобами. «Гібридна війна» російської федерації проти України повною мірою ілюструє можливості саме такого способу протистояння (Маєвський, О. 2018, с. 62).

За умов, коли застосування всіх видів озброєння у міждержавних конфліктах стримують різноманітні механізми (хоча вони не спроможні гарантувати мирне розв'язання абсолютно всіх антагонізмів), «ідеологічна зброя» набуває особливого значення. Вітчизняний історик О. Лисенко зазначає, що війни останнього десятиліття переконливо демонструють дві тенденції: 1) постійне технічне й технологічне вдосконалення засобів ураження противника та захисту від його аналогічних дій; 2) використання (щоправда, у модернізованих формах) інформаційних технологій у боротьбі за вплив на масову й індивідуальну свідомість. В останньому випадку йдеться про прагнення завоювати перевагу у глобальному інформаційному просторі, що дає змогу впливати на морально-психологічний стан не лише особового складу збройних сил противника (як реального, так і потенційного) чи цивільного населення, а й у певному руслі формувати світову громадську думку (Вронська, Т., Лисенко, О. 2017, с. 8).

Після того, як незаконні збройні формування встановили контроль над окремими районами Донецької та Луганської областей громадяни України, які проживали на даних територіях, потрапили під масованний пресинг монополізованої та ієрархічної інформаційної системи, що стала працювати над формуванням викривленого інформаційного простору. Центральне місце у цій системі займає антиукраїнська агітація, маніпуляція свідомістю людей та пропаганда ідей, цілей та перспектив незаконних владних структур. А також поширення ідей російської неоімперської геополітичної та ідеологічної доктрини панування путінізму або так званого «руського міра».

Ключовими цільовими аудиторіями для російських спецслужб та медіа, що співпрацюють з ними у контексті висвітлення кремлівських наративів, є, у першу чергу, мешканці окупованих районів Донецької та Луганської областей, а також Криму, населення росії, громадяни та політичні еліти західних країн Європи та Аме-

рики. Так, для прикладу, Кремль монополізував у своїх інтересах пам'ять про Другу світову війну в Німеччині. У цій європейській країні росіяни поширюють міф, що українці — «фашисти». Зрозуміло, що не всі йому вірять, але навіть ті, хто не вірить, за допомогою російських ЗМІ зосереджують увагу на націоналістичних настроях в Україні. При цьому більшість іноді не розуміє, про що йдеться. Показовим у цьому плані є вітання «Слава Україні!», яке російські пропагандисти подають як фашистське вітання. Путінська пропаганда віртуозно використовує такі можливості (Райтшустер, Б. 2019), а для німців, наприклад, якщо щось нагадує націонал-соціалізм — це дуже погано.

Втілення агітаційно-пропагандистських завдань стало можливим після захоплення об'єктів інформаційної інфраструктури, до якої у першу чергу належать телевежі, кабельні мережі та ретранслятори. Паралельно були сформовані та активно почали діяти проросійські редакції телеканалів, радіостанцій, друкованих ЗМІ та заздалегідь підготовлені структурні підрозділи ботоферм (Ratkiewicz, M., Conover, D., Meiss, M., Gons, B., Flammini, A. & Menczer, F. 2011, с. 2–5), які поширювали інформацію у соціальних мережах. Відповідно, доступ до власне українських ЗМІ громадянам, які опинилися на тимчасово окупованій території, став обмеженим і переважно повністю відсутнім. Це уможливило активізацію процесів формування закритого деструктивного інформаційного простору, в якому можна було б виконати першочергові завдання ідеологів Кремля, що зводяться до формування стійкого переконання у громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей, у тому, що:

конфлікт, що почався в Україні у 2014 році — результат «державного перевороту в результаті Майдану та приходу до влади фашистів/націоналістів»;

«ДНР» та «ЛНР» можуть існувати як самостійні державні формування;

євроінтеграційний курс України є небезпечним та деструктивним, на відміну від євразійського економічного союзу;

сталий розвиток цих областей залежить винятково від підтримки з боку російської федерації, відповідно, в результаті підтримки Кремлем очільників ОРДЛО є всі перспективи якнайшвидшої інтеграції та приєднання до РФ;

формування позитивного іміджу бойовиків, російських окупантів, найманців на противагу

демонізованому образу військовослужбовців ЗС України, воєнних та цивільних органів та структур України (Горбулін, В., Биченок, М. 2009, с. 136).

Органом, який безпосередньо займався наповненням та фільтруванням інформації на території так званих «народних республік», став «кабінет агітації і пропаганди ДНР», що підпорядковується так званому «міністерству інформації ДНР». Головне завдання «міністерства» полягало у регуляції діяльності медіа-ресурсів, а також створенні єдиного інформаційного простору. Незважаючи на те, що «орган» юридично відносився лише до однієї з республік, його завдання полягало у представленні так званого концепту «Новоросія», тому він у рівній мірі займався стратегією пропаганди обох територіальних одиниць як «ДНР», так і «ЛНР». До складу «міністерства» також увійшов «Відділ пропаганди і агітації», що поширював різноманітну креолізовану продукцію та розміщував соціальну та політичну рекламу на центральних вулицях «ДНР».

На основі аналізу «постанови» від 10 січня 2015 року № 1-18 можна скласти уявлення про масштаби та сфери діяльності «міністерства інформації ДНР». У документі чітко простежується прямий зв'язок із законодавством російської федерації про використання ресурсів масової комунікації. Значна частина параграфів даної «постанови» скопійована з подібної постанови від червня 2008 р. за № 418 «О Министерстве связи и массовых коммуникаций рф». Постанова наділяла міністерство необмеженими можливостями у сфері сортування інформації, навчання журналістів, регуляції і створення єдиної інформаційної платформи, до якої відноситься і медіа-простір, а також контролю і подальшої націоналізації видань, телевізійних каналів, радіо та інтернет-ресурсів.

Однак уже 10 серпня 2018 р. на сайті «державної інформаційної системи нормативних правових актів донецької народної республіки» було розміщено нову «постанову» нібито з метою «підвищення ефективності діяльності міністерства інформації донецької народної республіки і приведення положення про міністерство інформації донецької народної республіки у відповідність до законодавства донецької народної республіки». Так звана рада міністрів донецької народної республіки постановила затвердити нове «положення про міністерство інформації донецької народної республіки» (Гусаров, В. 2017).

Згідно з «положенням» основними завданнями «міністерства» стали:

розроблення і реалізація державної політики у сфері масової інформації, видавничої, поліграфічної діяльності, діяльності з розповсюдження друкованих видань і продукції засобів масової інформації, телевізійного мовлення і (або) радіомовлення, виставкової діяльності, реклами, захисту дітей від інформації, що завдає шкоди їх здоров'ю та (або) розвитку, координація діяльності інших органів виконавчої влади в даних сферах, формування і просування позитивного іміджу «донецької народної республіки»;

участь у правотворчій діяльності;

формування та ведення реєстрів у встановленій сфері діяльності;

забезпечення процедур реєстрації у межах наданих повноважень;

формування культури масової інформації, зміцнення правових та професійних основ діяльності засобів масової інформації;

розроблення і впровадження заходів, що сприяють формуванню та розвитку інформаційної галузі, друку, радіо, телебачення;

забезпечення потреби населення, органів державної влади, органів місцевого самоврядування та підприємств, установ, організацій у доступі до інформаційних ресурсів, в інформаційній взаємодії, сприяння впровадженню на території «донецької народної республіки» інформаційних стандартів;

розроблення пропозицій у «республіканські» програми у сфері інформаційної політики, участь у їх реалізації;

узагальнення практики застосування нормативно-правових актів з питань, що входять у його компетенцію, розроблення пропозицій щодо їх вдосконалення та внесення на розгляд «главі донецької народної республіки і до ради міністрів донецької народної республіки»;

здійснення в установленому порядку відомчого контролю відповідності вимогам законодавства діяльності, здійснюваної підвідомчими структурами, у тому числі їх відокремленими підрозділами;

організація і здійснення ліцензійного контролю у сферах телевізійного мовлення і (або) радіомовлення;

контроль виконання нормативно-правових актів «глави донецької народної республіки і ради міністрів донецької народної республіки», своїх правових актів у видавничій, поліграфічній діяльності, діяльності з розповсюдження друкова-

них видань і продукції засобів масової інформації, реклами;

здійснення інших завдань відповідно до «конституції донецької народної республіки, законів та нормативних актів глави донецької народної республіки і ради міністрів донецької народної республіки» (Горбулін, В. 2017, с. 496).

Однак ні на сайті «міністерства», ні на інших офіційних інтернет-ресурсах так званої республіки про діяльність безпосередньо самого комітету ніякої інформації немає. Комітет має власний бюджет та персональні ресурси, та насправді, — це фікція і існує комітет лише на папері.

Друковані видання (газети і журнали) входять до системи інформаційної обробки населення і сприяють формуванню образу ворога («бандерівця-фашиста»). На окупованій території Донбасу активно працюють 11 газет та сім журналів (Іваненко, С. 2019, с. 25). Поруч із електронними формами передачі інформації використовуються і паперові ЗМІ. Ключовим органом, який займається продукуванням періодичних видань у «ЛНР», є так зване державне унітарне підприємство «пошта ЛНР», що створене у жовтні 2014 року і входить до сфери управління «міністерства зв'язку і масових комунікацій ЛНР». За аналогічною схемою працює й «пошта Донбасу» у «ДНР». Найбільш тиражованими виданнями на тимчасово окупованих територіях Донецької області є: «Вестник ДНР», «Донецк вечерний», «Донецкое время», «Знамя Победы», «Макеевский Рабочий», «Налоговый советник», «Народная Трибуна», «Наше Время», «Новороссия», «Родина». У «ЛНР» до найтиражованіших та найпопулярніших належать: «XXI век», «Единство», «Жизнь Луганска», «Мир новостей», «Спортивное обозрение», «Спортивные новости», «Экспресс-Клуб», «Экспресс-новости», «Народная трибуна» (Перевальський район), «Огни» (Алчевськ), «Труд горняка» (Брянка), «Рио-Плюс» (Алчевськ), «Стахановское знамя» (Стаханов).

Ідеологічне обґрунтування російської агресії проти незалежної української держави було засноване на вимогах щодо пам'яті про минуле, а сучасна війна в Україні звичайним чином уявлялася, змальовувалася та виправдовувалася як продовження Другої світової війни (Журженко Т., Льюїс С., Федор Д. 2018). Говорячи, що в Києві прийшли до влади «фашисти» і «нацисти», Путін підняв пласти, пов'язані з травмами Другої світової війни і боротьбою з фашизмом, а це дуже чутливі речі для колективної свідомості росіян (Гудков, Л. 2017). «Україна — фашистська держава»

є однією з найпоширеніших тем, яку просувають російські ЗМІ з 2014 року (Фейки, спростовані проєктом Stop Fake у 2014–2017 роках: наративи та джерела. 2017). Символічним прикладом є використання у Донецьку 24 серпня 2014 року на День незалежності України так званого «параду ганьби», на якому українських полонених змусили пройти перед розгніваним натовпом місцевого населення. Що важливо — цей парад був влаштований як повторення відомого сталінського «Параду переможених» 1944 року, коли німецькі військовополонені пройшли по Москві у супроводі підмітальних машин, що символічно очищали дорогу за ними. Саме ця паралель направляла тут вибух колективних емоцій. Через сімдесят років після закінчення «великої вітчизняної війни» росія використала її сакралізований наратив, щоб легітимізувати ритуальний акт насильства і приниження, влаштований як публічне меморіальне дійство (Журженко, Т., Льюїс, С. & Федор, Д. 2018).

Для популяризації «руського міра» використовуються різні види мистецтва, зокрема мистецтво політичного плакату. Взагалі, експлуатація плакатного формату ідеологами «руського міра» розпочалася задовго до початку подій на сході України у 2014 р., однак, найбільш показовим є залучення плакатів періоду Другої світової війни з метою латентного розпалу ворожнечі за сприяння «Інтеграційного комітету «россия — Донбасс» — структури, діяльність якої, нібито, спрямована на посилення процесів гуманітарної, соціальної та культурної інтеграції Донбасу і російської федерації. Координатором комітету виступив депутат державної думи рф Андрій Козенко (Интеграционный комитет «Россия — Донбасс». 2017). Саме в рамках роботи Комітету у Донецькому краєзнавчому музеї 5 вересня 2017 р. відкрилась виставка «Плакати Великої Вітчизняної війни» із фондів Державного меморіального музею О. Суворова (Санкт-Петербург) (В Донецке открылась выставка плакатов времен Великой Отечественной войны. 2017). Подібні акції винятково пропагандистського характеру проводилися на території ОРДЛО неодноразово. Ця ж пересувна виставка неодноразово демонструвала свої експонати і в інших містах на тимчасово окупованій території України. Самі організатори особливо і не приховували своїх цілей та завдань. Так, в.о. на той час начальника відділу охорони культурної спадщини так званого «міністерства культури ДНР» Н. Коваль на відкритті виставки зазначила: «Символічно,

що виставка «Плакати Великої Вітчизняної війни» з фондів Державного меморіального музею О. Суворова відкрилася в Донецьку напередодні Дня визволення Донбасу від німецько-фашистських загарбників. Плакати того часу перегукуються з днем сьогоднішнім. Впевнена, що ці видатні твори підтримають дух воїнів ДНР і мирних жителів, вселятимуть в них впевненість у перемозі» (В Донецьку відкрилась виставка «Плакаты Великой Отечественной войны» из фондов Государственного мемориального музея Александра Суворова (г. Санкт-Петербург). 2017). Так, серед представлених 51-ї копії плакатів плакат Кукри-ніксієв «Нещадно розгромимо і знищимо ворога». До нещадного знищення фашистів закликають і інші плакати: «Смерть німецько-фашистським загарбникам», «Убий фашиста-нелюда», «Воїн Червоної Армії — помстися ворогові за кров і сльози радянських людей!», «Смерть дітовбивцям!». Також акцентована увага на плакатах із закликами до робітників, інженерів і техніків щодо збільшення випуску гвинтівок, автоматів, кулеметів, мінометів, зброя, снарядів: «Працювати в тилу, як на фронті», «Кожна тонна хліба, вугілля, сталі — удар по ворогу». Аналогічні акції проводились і на території «ЛНР». Однією із наймасштабніших та найрепрезентативніших у ЗМІ стала виставка московського Центрального музею Великої Вітчизняної війни «Курська дуга», що відкрилася в Луганському краєзнавчому музеї у рамках культурного співробітництва між «ЛНР» і російською федерацією (В Луганське відкрилась виставка, посвященная битве на Курской дуге. 2016). На виставці презентували копії особистих документів, нагородних листів, подяк Верховного Головнокомандувача СРСР, газет, карт і схем боїв. Головний же акцент ставився на візуальні пропагандистські матеріали — агітаційні листівки та плакати, а також фотографії, що демонструють самовіддану працю працівників тилу. Основними респондентами таких акцій у першу чергу стає молодь, яку залучають, застосовуючи адміністративні важелі. З метою осучаснення та створення більш комфортних умов організатори розгорнули в рамках експозиції електронний термінал, за допомогою якого відвідувачі могли вивчити фото і відеоматеріали. Про зацікавленість у цільовій аудиторії організатори відкрито говорили на презентації: так звана «міністр культури, спорту і молоді» О. Кокоткіна висловлювала впевненість у тому, що з матеріалами виставки, яких немає в підручниках, ознайомляться представники усіх поколінь і, в першу

чергу, молодь, а помічник заступника директора музею з експозиційно-виставкової роботи Центрального музею Великої Вітчизняної війни В. Дичко зазначав: «Після закінчення Великої Вітчизняної війни минуло вже понад 70 років, але з кожним роком ця тема стає все більш актуальною. За підсумками Другої Світової війни, де Радянський Союз зробив вирішальний внесок, була сформована Організація об'єднаних націй, сформовані кордони сучасного світоустрою. Але зараз країни так званого західного ядра на чолі зі Сполученими Штатами Америки та їх васалами намагаються цей порядок зламати, і б'ють вони по найсвятішому для нас — по історичних пам'ятниках Великої Вітчизняної війни, які є скрипами народів колишнього Радянського Союзу, фальсифікують історію, щоб вибити з під ніг основу нашої дружби, і сіють ворожнечу та хаос» (В Луганське відкрилась виставка, посвященная битве на Курской дуге. 2016). Подібні тези часто публікуються та озвучуються у ЗМІ на непідконтрольних територіях.

Висновки. Зусилля росії щодо формування антиукраїнського інформаційного простору на окупованих територіях сходу України у період 2014–2018 рр. засвідчили далекосяжність її намірів щодо формування відповідної свідомості громадян України, а почала вона свою антиукраїнську пропаганду саме з цього регіону, як на російський погляд, найбільш придатного з точки зору настроїв місцевого населення.

Це, у свою чергу, спонукає українську сторону ефективніше організовувати контрпропаганду та відповідно формувати інформаційний простір. Адже ситуація, яка на сьогодні має ознаки критичної, потребує якомога швидшого вирішення, ретельного планування, комплексного підходу, адекватного фінансування, а також — цілковитої синергії різних стратегічно важливих стейкхолдерів: органів влади, місцевого самоврядування, засобів масової інформації, громадських організацій, аналітичних центрів, міжнародних та українських донорських організацій.

Для інформаційно-психологічного впливу російських органів спецпропаганди у районі проведення АТО та ООС були властиві такі змістовні й технологічні особливості: активний, наступальний та непримиренний (безкомпромісний) характер пропаганди; високий рівень її технологічності; тенденційність; вдале використання прикладів із історичного минулого та його зв'язок із сучасністю; спрямованість на чітко визначену цільову аудиторію.

Як ми бачимо, війна показала прогалини, які ми своєчасно не виявили, а відтак — не змогли виправити до початку повномасштабного вторгнення і лише вже по ходу її проведення інформаційна «машина» України значно активізувала

свою роботу. Відтак, досвід, набутий нашими журналістами з 2014 року, зіграв позитивну роль у створенні переваги над ворогом в інформаційному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Ratkiewicz, M., Conover, D., Meiss, M., Gonc, B., Flammini, A. & Menczer, F. (2011). *Detecting and Tracking Political Abuse in Social Media*. Bloomington, с. 2–5.

Агаєв, Н. А., Герасименко, М. В., Дикун, В. Г. & Стасюк В. В. (2020). *Гібридна війна Росії проти України: інформаційний вимір*. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 186 с.

Алещенко, В. І. (2019). Особливості сучасних психологічних операцій Російської Федерації в умовах гібридної війни. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. № 3, с. 162–164.

В Донецьке відкрилась виставка плакатів времен Великой Отечественной войны. (2017). URL: <https://pravdnr.ru/v-donecke-otkrylas-vystavka-plakatov-vremen-velikoj-otechestvennoj-vojny/> [дата зверн.: 11.09.2022].

В Донецьке відкрилась виставка «Плакаты Великой Отечественной войны» из фондов Государственного мемориального музея Александра Суворова (г. Санкт-Петербург). (2017). URL: <http://mincult.govdnr.ru/news/v-donecke-otkrylas-vystavka-plakaty-velikoy-otechestvennoy-voyny-iz-fondov-gosudarstvennogo> [дата зверн.: 17.11.2022].

В Луганске відкрилась виставка, посвященная битве на Курской дуге. (2016). URL: <https://sovminlr.ru/novosti/5146-v-luganske-otkrylas-vystavka-posvyaschennaya-bitve-na-kurskoj-duge.html> [дата зверн.: 25.12.2022].

Веденєєв, Д. В. & Семенюк, О. Г. (2022). *Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності*. Київ. ДП «Інфотек», 256 с.

Веденєєв, Д. & Сегеда С. (2023). Розвиток структури органів психологічних операцій Збройних сил Росії (2014–2021 рр.). *Сектор безпеки і оборони України на захисті національних інтересів: актуальні проблеми та завдання в умовах воєнного стану*: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький, Україна, 24 листопада 2022 р. Хмельницький: НАДПСУ, с. 885–887.

Веденєєв, Д. В. (2023). Розбудова правоохоронними органами та військовими формуваннями системи захисту інформаційної безпеки у зоні проведення Антитерористичної операції на Сході України. *Закарпатські правові читання: Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Збірник матеріалів XV міжнародної науково-практичної конференції*. Ужгород, Україна, 27 квітня 2023 р. Львів-Торунь: Liha-Pres, с. 88–91.

Вронська, Т. & Лисенко, О. (2017). Феноменологія війни: природа і цивілізаційно-гуманітарний вимір. *Сторінки воєнної історії України*. Вип. 19, с. 8.

Горбулін, В. П. & Биченок, М. М. (2009). *Проблеми захисту інформаційного простору України*. Київ. Інтер технологія, 136 с.

Горбулін, В. П. (за заг. ред.). (2017). *Світова гібридна війна: український фронт*. Київ: НІСД, 496 с.

Грицюк, В. & Лисенко, О. (2023). Війна Російської Федерації проти України: воєнний, міжнародно-правовий, геополітичний та економічний виміри. *Український історичний журнал*. № 2, с. 5–33.

Гудков, Л. (2017). Украина для россиян — враг. Боюсь, это надолго. URL: <https://trim-c.livejournal.com/1861573.html> [дата зверн.: 07.09.2022].

Гусаров В. (2017). Информационные амбиции Кремля — 2017: итоги и прогнозы. URL: <http://sprotuv.info/ru/news/kiiev/informacionnye-ambicii-kremlya-2017-itogii-prognozy-analitika> [дата зверн.: 05.12.2022].

Донбас у системі інформаційної безпеки держави: регіональні особливості, зовнішні виклики, інструменти боротьби з антиукраїнською пропагандою (2015). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 196 с.

Журженко, Т., Льюїс, С. & Федор, Д. (2018). Війна і пам'ять в Росії, Україні та Білорусі. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars> [дата зверн.: 02.05.2022].

Золотухін, Д. Ю. (за заг. ред.). (2018). *Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014–2018*. Київ: Мега-прес груп, 382 с.

Интеграционный комитет «Россия — Донбасс» URL: <http://russia-donbass.ru/o-nas/> [дата зверн.: 01.07.2022].

Іваненко, С. М. (2019). Інформаційний тиск російських ЗМІ на свідомість громадян сходу України як складник гібридної війни. *Українське військо: сучасність та історична ретроспектива: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, Україна, 29 листопада 2019 р. Київ: НУОУ, с. 25.

Масевський, О. (2018). *Політичні плакат і карикатура як засоби ідеологічної боротьби в Україні 1939–1945 рр.* Київ: Інститут історії України НАН України, с. 62.

Певцов, Г. (2015). Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії. *Наука і оборона*. № 2, с. 28–32.

Райтшустер, Б. (2019). Про Меркель і Німеччину в цілому. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=1030163.0> [дата зверн.: 10.09. 2022].

Сніцаренко, П.М., Саричев, Ю.О., Ткаченко, В.А. & Хоменко, Л.В. (2018). Комплексна система протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад Збройних Сил України. *Наука і оборона*. № 2, с. 40–45.

Твердохліб, Ю. М. (2019). *Інформаційно-психологічні операції у російсько-українській гібридній війні: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04*. Чернівці, 219 с.

Фейки, спростовані проектом StopFake у 2014–2017 роках: наративи та джерела. (2018). URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejky-sprostovani-proektom-stopfake-v-2014-2017-rokah-narratyvy-ta-dzherela> [дата зверн.: 10.09. 2022].

Шевчук, В. & Сегеда, С. (2019). Гібридна війни Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. № 1, с. 31–35.

REFERENCES

Ratkiewicz, M., Conover, D., Meiss, M., Gonc, B., Flammini, A. & Menczer, F. (2011). *Detecting and Tracking Political Abuse in Social Media*. Bloomington, с. 2–5.

Ahaiev, N. A., Herasymenko, M. V., Dykun, V. H. & Stasiuk V. V. (2020). *Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: informatsiinyi vymir*. [Russia's hybrid war against Ukraine: the informational dimension]. Kyiv: NDTs HP ZS Ukrainy, 186 s. [In Ukrainian].

Aleshchenko, V. I. (2019). Osoblyvosti suchasnykh psykholohichnykh operatsii Rosiiskoi Federatsii v umovakh hibrydnoi viiny [Peculiarities of modern psychological operations of the Russian Federation in conditions of hybrid warfare]. *Suchasni informatsiini tekhnologii u sferi bezpeky ta oborony*. № 3, s. 162–164. [In Ukrainian].

V Donecke otkrylas vystavka plakatov vremen Velikoj Otechestvennoj vojny. (2020) [An exhibition of posters from the Great Patriotic War has opened in Donetsk]. URL: <https://pravdnr.ru/v-donecke-otkrylas-vystavka-plakatov-vremen-velikoj-otechestvennoj-vojny/> [Accessed: 11.09.2022]. [In Russian].

V Donecke otkrylas vystavka «Plakaty Velikoj Otechestvennoj vojny» iz fondov Gosudarstvennogo memorialnogo muzeya Aleksandra Suvorova (g. Sankt-Peterburg). (2017) [The exhibition “Posters of the Great Patriotic War” from the funds of the State Memorial Museum of Alexander Suvorov (St. Petersburg) opened in Donetsk]. URL: <http://mincult.govdnr.ru/news/v-donecke-otkrylas-vystavka-plakaty-velikoy-otechestvennoj-vojny-iz-fondov-gosudarstvennogo> [Accessed: 17.11.2022]. [In Russian].

V Luganske otkrylas vystavka, posvyashennaya bitve na Kurskoj duge. (2016) [An exhibition dedicated to the Battle of Kursk opened in Lugansk]. URL: <https://sovminlr.ru/novosti/5146-v-luganske-otkrylas-vystavka-posvyaschennaya-bitve-na-kurskoj-duge.html> [Accessed: 25.12.2022]. [In Russian].

Viedenieiev, D. V. & Semeniuk, O. H. (2022). *Rozvytok v Ukraini naukovo-kontseptualnykh ta orhanizatsiino-funktsionalnykh zasad protydii informatsiino-psykholohichnii zbroi yak znariaddiu hibrydnoi konfliktnosti* [Development in Ukraine of scientific-conceptual and organizational-functional foundations of countering informational-psychological weapons as a tool of hybrid conflict]. Kyiv. DP «Infotek», 256 s. [In Ukrainian].

Viedienieiev, D. & Sehedra S. (2023). Rozvytok struktury orhaniv psykhologichnykh operatsii Zbroinykh syl Rosii (2014–2021 rr.) [Development of the structure of psychological operations bodies of the Armed Forces of Russia (2014–2021)]. *Sektor bezpeky i oborony Ukrainy na zakhysti natsionalnykh interesiv: aktualni problemy ta zavdannia v umovakh voiennoho stanu: Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Khmelnytskyi, Ukraina, 24 lystopada 2022 r. Khmelnytskyi: NADPSU, s. 885–887. [In Ukrainian].

Viedienieiev, D. V. (2023). Rozbudova pravoohoronnymy orhanamy ta viiskovymy formuvanniamy systemy zakhystu informatsiinoi bezpeky u zoni provedennia Antyterorystychnoi operatsii na Skhodi Ukrainy [Development of the information security protection system by law enforcement agencies and military formations in the area of the Anti-Terrorist Operation in the East of Ukraine]. *Zakarpatski pravovi chytannia: Pravo yak instrument stiikosti ta rozvytku v umovakh suchasnykh tsyvilizatsiinykh vyklykiv: Zbirnyk materialiv KhV mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Uzhhorod, Ukraina, 27 kvitnia 2023 r. Lviv-Torun: Liha-Pres, s. 88–91. [In Ukrainian].

Vronska, T. & Lysenko, O. (2017). Fenomenolohiia viiny: pryroda i tsyvilizatsiino-humanitarnyi vymir [Phenomenology of war: nature and civilization-humanitarian dimension.]. *Storinky voiennoi istorii Ukrainy*. Vyp. 19, s. 8. [In Ukrainian].

Horbulin, V. P. & Bychenok, M. M. (2009). *Problemy zakhystu informatsiinoho prostoru Ukrainy* [Problems of protection of the information space of Ukraine]. Kyiv. Inter tekhnolohiia, 136 s.

Horbulin, V.P. (za zah. red.). (2017). *Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front* [Global hybrid war: the Ukrainian front]. Kyiv: NISD, 496 s. [In Ukrainian].

Hrytsiuk, V. & Lysenko, O. (2023). Viina Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: voiennyi, mizhnarodnopravovyi, heopolitychnyi ta ekonomichnyi vymiry [The war of the Russian Federation against Ukraine: military, international legal, geopolitical and economic dimensions]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 2, s. 5–33. [In Ukrainian].

Gudkov, L. (2017). *Ukraina dlya rossiyan — vrag. Boyus, eto nadolgo* [Ukraine is an enemy for Russians. I'm afraid this will last for a long time]. URL: <https://trim-c.livejournal.com/1861573.html> [Accessed: 07.09.2022]. [In Russian].

Gusarov, V. (2017). Informacionnye ambicii Kremlya — 2017: itogi i prognozy [Information ambitions of the Kremlin — 2017: results and forecasts]. URL: <http://sprotyv.info/ru/news/kyev/informacionnye-ambicii-kremlya-2017-itogii-prognozy-analitika> [Accessed: 05.12.2022]. [In Russian].

(2015). *Donbas u systemi informatsiinoi bezpeky derzhavy: rehionalni osoblyvosti, zovnishni vyklyky, instrumenty borotby z antyukrainskoiu propahandoiu* [Donbas in the information security system of the state: regional features, external challenges, tools to combat anti-Ukrainian propaganda]. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 196 s. [In Ukrainian].

Zhurzhenko, T., Liuis, S. & Fedor, D. (2018). *Viina i pamiat v Rosii, Ukraini ta Bilorusi* [War and memory in Russia, Ukraine and Belarus]. URL: <http://uamoderna.com/demontazh-pamyati/memory-wars> [Accessed: 02.05.2022]. [In Ukrainian].

Zolotukhin D. Yu (za zah. red.). (2018). *Bila knyha spetsialnykh informatsiinykh operatsii proty Ukrainy 2014–2018* [White book of special information operations against Ukraine 2014–2018]. Kyiv: Meha-pres hrup, 382 s. [In Ukrainian].

Integracionnyj komitet «Rossiya — Donbass» [Integration Committee «Russia — Donbass»]. URL: <http://russia-donbass.ru/o-nas/> [Accessed: 01.07.2022]. [In Russian].

Ivanenko, S. M. (2019). Informatsiinyi tysk rosiiskykh ZMI na svidomist hromadian skhodu Ukrainy yak skladnyk hibrydnoi viiny [The informational pressure of the Russian mass media on the consciousness of the citizens of eastern Ukraine as a component of the hybrid war]. *Ukrainske viisko: suchasnist ta istorychna retrospektyva: Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Kyiv, Ukraina, 29 lystopada 2019 r. Kyiv: NUOU, s. 25. [In Ukrainian].

Maievskyyi, O. (2018). *Politychni plakaty i karykatura yak zasoby ideolohichnoi borotby v Ukraini 1939–1945 rr* [Political posters and caricatures as means of ideological struggle in Ukraine 1939–1945]. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, s. 62. [In Ukrainian].

Pievtsov, H. (2015). Informatsiino-psykhologichni operatsii Rosiiskoi Federatsii v Ukraini: modeli vplyvu ta napriamy protydyi. [Information and psychological operations of the Russian Federation in Ukraine: models of influence and countermeasures]. *Nauka i oborona*. № 2, s. 28–32. [In Ukrainian].

Raitshuster, B. (2019). *Pro Merkel i Nimechchynu v tsilomu* [About Merkel and Germany as a whole]. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=1030163.0> [Accessed: 10.09. 2022]. [In Ukrainian].

Snitsarenko, P. M., Sarychev, Yu. O., Tkachenko, V. A. & Khomenko, L. V. (2018). Kompleksna systema protydii nehatyvnomu informatsiino-psykholohichnomu vplyvu na osobovyi sklad Zbroinykh Syl Ukrainy [A comprehensive system of counteracting the negative informational and psychological influence on the personnel of the Armed Forces of Ukraine]. *Nauka i oborona*. № 2, s. 40–45. [In Ukrainian].

Tverdokhlib, Yu. M. (2019). *Informatsiino-psykholohichni operatsii u rosiisko-ukrainskii hibrydnyi viini* [Information and psychological operations in the Russian-Ukrainian hybrid war]. (Candidate's thesis). Chernivtsi, 219 s. [In Ukrainian].

Feiky, sprostovani proiekto StopFake u 2014–2017 rokakh: naratyvy ta dzherela. (2018). [Fakes debunked by the StopFake project 2014-2017: narratives and sources]. URL: <https://www.stopfake.org/uk/fejky-sprostovani-proiekto-stopfake-v-2014-2017-rokah-naratyvy-ta-dzherela> [Accessed: 10.09. 2022]. [In Ukrainian].

Shevchuk, V. & Sehed, S. (2019). Hibrydna viiny Rosii proty Ukrainy: istorychnyi vymir [Russia's hybrid war against Ukraine: a historical dimension]. *Nauka i oborona*. № 1, s. 31–35. [In Ukrainian].

Serhii IVANENKO, PhD

The National Defence University of Ukraine (Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6382-040X>

SPECIAL RUSSIAN PROPAGANDA IN THE OCCUPIED TERRITORIES OF EASTERN UKRAINE (2014–2018)

The article examines the main features of the organization and content of anti-Ukrainian propaganda in the temporarily occupied territories of Ukraine - the so-called DPR/LPR. The conditions of its implementation are analyzed, in particular the peculiarities of the local audience's perception of its main narratives. The author proves that the russian side uses all opportunities to effectively influence on the consciousness of Ukrainian citizens in order to further support their anti-Ukrainian policy. It was concluded that Ukraine should more effectively organize its counter-propaganda and accordingly form the information space. It is proven that the situation, which today has signs of criticality, needs a solution as soon as possible, careful planning, a comprehensive approach, adequate funding, as well as a complete synergy of various strategically important stakeholders: authorities; self-government; mass media; public organizations; analytical centres; international and Ukrainian donor organizations. The author believes that the experience gained by Ukrainian journalists since 2014 played a positive role in creating an advantage over the enemy in the information space.

Keywords: hybrid war; “russian world”, “dpr/lpr”, propaganda, printed publications, ideology.